



Політична Абетка Європейського Союзу

Інформаційний довідник

Дмитро ШЕВЧУК
Віталій ЛЕБЕДЮК



Національний університет «Острозька академія»

Jean Monnet Module Erasmus+

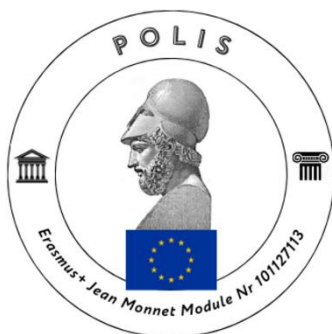
“Studies of Principles and Values of European Politics from Pericles to Modern Times”

№ 101127113 – POLIS– ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

ПОЛІТИЧНА «АБЕТКА» Європейського Союзу

Інформаційний довідник

Уклали Дмитро ШЕВЧУК
та Віталій ЛЕБЕДЮК



Острог 2026

Шевчук Д., Лебедюк В. Політична «абетка» ЄС. Інформаційний довідник. Острог, 2026. 82 с.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the granting authority (European Education and Culture Executive Agency (EACEA)). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи грантодавця (Європейське виконавче агентство з питань освіти та культури (EACEA)). Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.



Co-funded by the
European Union

ЗМІСТ

А	4
<i>Acquis communautaire (Спільний доробок ЄС)</i>	
Б	6
<i>Багаторівневе врядування, Безвізовий режим з ЄС, Брекзит, Болонський процес</i>	
В	12
<i>Вето, Вишеградська група, Внутрішній ринок Європейського Союзу</i>	
Г	15
<i>Гармонізація (наближення) законодавства, Громадянство Європейського Союзу</i>	
Д	17
<i>Демократичний дефіцит, Договори Європейського Союзу</i>	
Е	20
<i>Еразмус+ (Erasmus+)</i>	
Є	22
<i>Євратом, Євро, Європеїзація, Європейська комісія, Європейське об'єднання вугілля і сталі, Європейський омбудсмен, Європейський освітній простір, Європейський Парламент, Європейський Союз, Європейський центральний банк, Європол, Євроскептицизм</i>	
Ж	38
<i>Женевська конвенція про статус біженців</i>	
І	40
<i>Інституційна архітектура, Інтеграція різних швидкостей</i>	
К	42
<i>Когезійна політика Європейського Союзу, Конституція Європейського Союзу, Копенгагенські критерії</i>	
Л	47
<i>Люксембурзька група</i>	
М	48
<i>Маастрихтський договір, Метод Моне, Механізм умовності, або принцип кондиціональності, Міжурядовість, Моне Жан</i>	

Н	53
<i>Наднаціональність, Напрям Жан Моне</i>	
П	54
<i>План Моне-Шумана 1950 р., Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі, Політичні групи Європейського Парламенту, Популізм, Право ЄС, Принцип субсидіарності</i>	
Р	62
<i>Рада Європейського Союзу, Регламент ЄС, Розширення ЄС</i>	
С	65
<i>Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП), Спільна сільськогосподарська політика (ССП), Спільна торговельна політика, Східне партнерство</i>	
Т	71
<i>Трилог, Транскордонне співробітництво</i>	
У	72
<i>Угода про асоціацію</i>	
Ф	74
<i>Федералізм європейський, Фонди згуртування</i>	
Х	75
<i>Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу</i>	
Ш	76
<i>Шенгенська зона, Шуман Робер</i>	
Я	80
<i>Ялтинська європейська стратегія, Ядро Європейського Союзу</i>	
Рекомендована література	81



А

Acquis communautaire (Спільний доробок ЄС) – це французький термін, який дослівно перекладається як «спільне надбання» або «спільний доробок», і він позначає всю сукупність прав, обов'язків, принципів і цілей, що діють у рамках Європейського Союзу. До цього поняття входить не лише текст установчих договорів ЄС (Маастрихтський, Амстердамський, Лісабонський договори тощо), а й усе вторинне законодавство – регламенти, директиви, рішення, а також рішення Суду ЄС, міжнародні угоди, укладені Союзом, і навіть неписані принципи та політичні декларації, які визначають напрямок розвитку інтеграційного об'єднання.

Значення *acquis communautaire* для країн-кандидатів на вступ до ЄС є ключовим, оскільки саме прийняття та імплементація цього доробку є головною умовою членства. Процес переговорів про вступ традиційно поділяється на 35 переговорних розділів (глав), кожен з яких відповідає окремій сфері політики – від вільного руху товарів і послуг до сільського господарства, енергетики, юстиції та внутрішніх справ. Країна-кандидат повинна довести здатність повністю імплементувати відповідне законодавство ЄС у кожній із цих сфер, привести своє національне законодавство у відповідність до європейських норм і забезпечити спроможність інституцій ефективно застосовувати ці норми на практиці.

Обсяг *acquis communautaire* є надзвичайно великим – він налічує десятки тисяч сторінок правових актів, що постійно оновлюються та розширюються з розвитком самого Союзу. Для України, яка отримала статус країни-кандидата в червні 2022 року,



гармонізація національного законодавства з *acquis* є довгостроковим і ресурсомістким процесом, що вимагає глибокої реформи державного управління, судової системи, економічної політики та регуляторного середовища. Цей процес часто називають «скринінгом» (screening), коли експерти Європейської комісії аналізують відповідність чинного законодавства країни-кандидата європейським стандартам і визначають прогалини, які необхідно усунути.

Важливо розуміти, що *acquis* не є статичним поняттям – він постійно змінюється відповідно до нових викликів, таких як цифровізація, кліматична політика чи міграційні процеси, тому країни-кандидати повинні не просто одноразово адаптувати законодавство, а й розвивати інституційну спроможність постійно відстежувати та імплементувати зміни. Прийняття *acquis communautaire* без права на відступ чи виняток є фундаментальним принципом розширення ЄС, хоча в окремих випадках можуть передбачатися перехідні періоди для поступової адаптації найбільш чутливих секторів економіки.



Б

Багаторівневе врядування - модель, за якої політичні рішення формуються не лише на рівні держави, а й за участі інституцій ЄС, регіонів, міст, бізнесу та громадського сектору.

Безвізовий режим з ЄС – це домовленість, за якою громадяни певної країни отримують право в'їжджати на територію держав Європейського Союзу (а також асоційованих країн Шенгенської зони) без необхідності отримання попередньої візи для короткострокових поїздок, зазвичай тривалістю до 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду, з метою туризму, ділових поїздок, відвідування родичів чи участі в культурних та наукових заходах. Важливо розуміти, що безвізовий режим не надає права на працевлаштування чи довгострокове проживання в країнах ЄС – для цього необхідні окремі дозволи та візи.

Для України безвізовий режим набув чинності 11 червня 2017 року після тривалого процесу виконання Плану дій щодо лібералізації візового режиму (Visa Liberalisation Action Plan), який був започаткований ще у 2010 році. Цей план складався з двох фаз: першої, що передбачала ухвалення необхідного законодавства, та другої, що вимагала практичного впровадження реформ і демонстрації сталих результатів. Ключовими умовами отримання безвізового режиму були реформи у сферах безпеки документів, включно з упровадженням біометричних паспортів, управління міграцією та інтегрованого прикордонного менеджменту, громадського порядку та безпеки, боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також дотримання основних прав людини, зокрема захисту персональних даних та недискримінації.



Отримання безвізового режиму мало не лише практичне, а й значне символічне значення для України, оскільки воно засвідчило визнання з боку ЄС суттєвого прогресу країни в реформуванні ключових інституцій та наближенні до європейських стандартів урядування. Це також значно спростило можливості для мільйонів українців подорожувати, навчатися, розвивати ділові контакти та підтримувати культурні зв'язки з країнами Європи, що зіграло важливу роль у зміцненні проєвропейської ідентичності суспільства.

Безвізовий режим супроводжується так званим механізмом призупинення (*visa suspension mechanism*), який дозволяє Європейській комісії та державам-членам тимчасово призупинити дію безвізового режиму для громадян певної країни у разі різкого зростання нелегальної міграції, зловживань системою притулку, загроз громадському порядку чи безпеці, або недотримання умов, на яких режим був наданий. Це створює додатковий стимул для країн-бенефіціарів підтримувати досягнутий рівень реформ та не допускати регресу в ключових сферах, пов'язаних із міграційною та прикордонною політикою, оскільки втрата безвізового режиму матиме серйозні негативні наслідки як для громадян, так і для іміджу країни на міжнародній арені.

Брекзит (англ. *Brexit* – словотвір від *British* та *exit*) – історичний процес та остаточний вихід Великої Британії зі складу Європейського Союзу (ЄС). Це перший і єдиний в історії випадок, коли держава-член добровільно залишила це інтеграційне об'єднання.

Ідея виходу з ЄС роками плекалася британськими євроскептиками, які вважали, що Брюссель обмежує суверенітет країни, нав'язує надмірну бюрократію та контролює міграційну



політику. У спробі врегулювати внутрішньопартійні суперечки прем'єр-міністр Девід Камерон оголосив загальнонаціональний референдум.

23 червня 2016 року відбулося голосування, результати якого шокували світову спільноту: 51,9% виборців проголосували за вихід з ЄС, тоді як 48,1% висловилися за збереження членства. Слід зазначити, що населення Шотландії та Північної Ірландії проголосувало переважно проти Брекзиту, що згодом посилювало внутрішні політичні розбіжності в королівстві.

Офіційний процес виходу розпочався 29 березня 2017 року, коли уряд на чолі з Терезою Мей активував статтю 50 Договору про ЄС. Початковий дворічний термін переговорів неодноразово продовжувався через жорсткі політичні дебати в британському парламенті. Головними каменями спотикання стали фінансові зобов'язання Лондона, права громадян ЄС у Британії та, найскладніше, кордон між Ірландією (членом ЄС) та Північною Ірландією (частиною Великої Британії).

Зрештою, новий прем'єр Борис Джонсон домігся ратифікації Угоди про вихід. Британія офіційно залишила ЄС 31 січня 2020 року, після чого розпочався 11-місячний перехідний період.

З 1 січня 2021 року Велика Британія остаточно вийшла з єдиного ринку та митного союзу ЄС. Замість цього почала діяти Угода про торгівлю та співробітництво.

- Економіка: Повернення митних перевірок та бюрократії призвело до ускладнення логістики, дефіциту деяких товарів і робочої сили (особливо в сферах транспорту та послуг).
- Політика: Брекзит спровокував тривалу кризу лідерства у Консервативній партії та активізував розмови про новий референдум за незалежність Шотландії.



- **Геополітика:** Велика Британія проголосила концепцію "Глобальної Британії", прагнучи укласти самостійні торговельні угоди по всьому світу та посилювати свій вплив поза межами Європи.

Брекзит став прецедентом, який докорінно змінив геополітичну архітектуру Європи, продемонструвавши, що європейська інтеграція не є незворотним процесом.

Болонський процес – це добровільне міждержавне об'єднання, спрямоване на реформування та гармонізацію систем вищої освіти країн Європи задля створення єдиного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) (*European Higher Education Area, EHEA*). Процес покликаний зробити європейську вищу освіту більш конкурентоспроможною, привабливою у світі, а також забезпечити мобільність студентів і викладачів.

Станом на сьогодні до Болонського процесу залучено 49 країн-учасниць, а також Європейська Комісія та низка міжнародних організацій у сфері освіти.

Витоки процесу сягають 1998 року, коли міністри освіти Франції, Німеччини, Італії та Великої Британії підписали Сорбонську декларацію, закликавши до створення спільної рами для європейської вищої освіти.

Офіційним початком процесу вважається 19 червня 1999 року, коли у місті Болонья (Італія) міністри освіти 29 європейських держав підписали Болонську декларацію. Країни-учасниці зобов'язалися реформувати свої національні освітні системи, щоб зробити їх більш сумісними та порівнянними між собою.

Болонський процес не означає повне уніфікування або стандартизацію навчання – кожна країна зберігає свої національні



освітні традиції. Натомість було впроваджено єдині «інструменти прозорості»:

- **Трициклова система вищої освіти:** Чіткий поділ на ступені: перший цикл (бакалавр), другий цикл (магістр) та третій цикл (доктор філософії – PhD).
- **Європейська кредитно-трансферна система (ECTS):** Єдина система обліку навчального навантаження студента. Один навчальний рік зазвичай дорівнює 60 кредитам ECTS. Це дозволяє студентам перезараховувати курси, прослухані в іноземних університетах.
- **Додаток до диплома європейського зразка (Diploma Supplement):** Стандартизований документ, який видається випускникам англійською та національною мовами. Він детально описує характер, рівень та зміст завершеного навчання, що полегшує визнання диплома за кордоном роботодавцями та іншими вишами.
- **Академічна мобільність:** Усунення перешкод для вільного пересування студентів, викладачів та дослідників (наприклад, через фінансування програм на зразок Erasmus+).
- **Забезпечення якості (Quality Assurance):** Створення внутрішніх та зовнішніх незалежних агенцій для оцінювання якості освіти відповідно до європейських стандартів (ESG).

Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу у травні 2005 року на конференції міністрів освіти в Бергені (Норвегія).

Впровадження болонських принципів докорінно змінило українську вищу освіту. Було ліквідовано радянські ступені «спеціаліста», запроваджено кредитно-модульну систему оцінювання ECTS та дворівневу (згодом трирівневу) підготовку



кадрів. Було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Сьогодні участь у Болонському процесі є фундаментом для інтеграції України до Європейського освітнього простору, спрощує працевлаштування українських фахівців у Європі та відкриває широкі можливості для міжнародного наукового співробітництва.



В

Вето - можливість держави заблокувати рішення, якщо воно потребує одностайності. Особливо важливе у зовнішній політиці, питаннях безпеки та оподаткування.

Вишеградська група (також відома як Вишеградська четвірка або V4) – це впливовий регіональний альянс чотирьох центральноєвропейських держав: Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини. Об'єднання було створене з метою поглиблення європейської інтеграції, розвитку економічного, культурного та безпекового співробітництва між країнами-учасниками, а також для координації їхньої спільної політичної позиції в межах Європейського Союзу.

Організація була заснована 15 лютого 1991 року на саміті в місті Вишеград (Угорщина). Очільники трьох держав – президент Польщі Лех Валенса, президент Чехословаччини Вацлав Гавел та прем'єр-міністр Угорщини Йозеф Анталл – підписали спільну декларацію про прагнення до повної інтеграції в європейські та євроатлантичні структури. Місце було обране символічно: у 1335 році тут відбувся з'їзд трьох середньовічних монархів Центральної Європи для вирішення торгових та політичних суперечок. Після мирного розпаду Чехословаччини у 1993 році група V3 природним чином трансформувалася у «Вишеградську четвірку».

На початковому етапі ключовим завданням V4 було взаємне сприяння у ліквідації спадщини комуністичного режиму та успішний вступ до НАТО й ЄС. Ця мета була повністю досягнута у 2004 році, коли всі чотири країни одночасно стали повноправними членами Європейського Союзу.



Після цього формат Вишеградської групи змінився. Вона перетворилася на потужне лобістське об'єднання всередині ЄС. Країни V4 почали координувати свої голосування у Брюсселі з питань регіонального розвитку, енергетичної безпеки та міграційної політики.

Група не має жорсткої наддержавної структури чи постійного секретаріату. Головування в альянсі змінюється щороку на ротаційній основі. Єдиною постійною інституцією є Міжнародний вишеградський фонд, заснований у 2000 році, який фінансує різноманітні культурні, освітні, наукові та молодіжні грантові проекти.

Внутрішній ринок Європейського Союзу (також відомий як **Єдиний ринок** або історично **Спільний ринок**) – це єдиний економічний простір без внутрішніх кордонів та регуляторних перешкод, на території якого забезпечується вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Ці чотири фундаментальні свободи, закріплені в установчих договорах ЄС, становлять ядро європейської інтеграції та перетворюють національні економіки держав-членів на єдиний мегаринок із населенням близько 450 мільйонів споживачів. Концепція Спільного ринку була закладена ще Римським договором 1957 року, проте сучасного вигляду Внутрішній ринок набув після реалізації програми «Єдиний європейський акт» на початку 1993 року, коли було скасовано більшість митних, технічних та фіскальних бар'єрів між країнами-учасницями.

Функціонування цього простору базується на ліквідації не лише тарифів (мит), а й нетарифних обмежень, що досягається через гармонізацію національних законодавств та принцип взаємного визнання стандартизації. Вільний рух товарів означає



відсутність будь-якого митного контролю чи зборів на внутрішніх кордонах. Вільний рух осіб та робочої сили дозволяє громадянам ЄС жити, працювати, навчатися та виходити на пенсію в будь-якій країні союзу без спеціальних дозволів на працевлаштування. Свобода надання послуг гарантує, що компанії можуть безперешкодно вести бізнес та пропонувати свій сервіс на всій території ЄС, а вільний рух капіталу забезпечує відкритість фінансових операцій, інвестицій та можливість відкриття банківських рахунків у будь-якій державі-члені. Крім того, невід'ємною частиною ринку є єдина конкурентна політика, яка контролюється Європейською Комісією та блокує монополізацію, картельні змови чи неправомірну державну допомогу, що могли б порушити рівні умови для бізнесу.

Важливою особливістю Внутрішнього ринку є те, що він виходить за межі суто ЄС. Завдяки Угоді про Європейський економічний простір (ЄЕП), до нього повністю інтегровані такі країни, як Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн, а на основі двосторонніх секторальних угод – Швейцарія. Для третіх країн, зокрема для України, яка має статус кандидата на вступ до ЄС, інтеграція у Внутрішній ринок є ключовим економічним пріоритетом. Внутрішній ринок забезпечує колосальне зростання добробуту, стимулює конкуренцію, знижує ціни для споживачів та робить європейську економіку одним із найвпливовіших глобальних гравців на світовій арені.



Г

Гармонізація (наближення) законодавства (legal approximation) – це процес приведення національного правового порядку країни у відповідність до норм, стандартів і принципів права Європейського Союзу. Цей процес є одним із центральних елементів будь-якого євроінтеграційного курсу, оскільки саме через гармонізацію законодавства країна-партнер демонструє свою готовність функціонувати за єдиними правилами спільного європейського правового простору.

Процес гармонізації законодавства охоплює декілька рівнів складності. Найпростіший рівень передбачає пряме транспонування – тобто дослівне або майже дослівне перенесення норм директив і регламентів ЄС у національне законодавство через ухвалення відповідних законів або підзаконних актів. Складніший рівень вимагає структурної перебудови цілих галузей права та інституційної системи, наприклад, у сферах конкурентного права, державних закупівель, технічного регулювання чи фінансового нагляду, де потрібно не лише ухвалити нові норми, а й створити або реформувати цілі установи, здатні ці норми впроваджувати та контролювати їх дотримання.

Для України зобов'язання щодо гармонізації законодавства детально прописані в Угоді про асоціацію, яка містить численні додатки з конкретними переліками актів права ЄС (директив і регламентів) та встановленими термінами їх імплементації в українське законодавство – від кількох місяців до кількох років залежно від складності та чутливості відповідної сфери. Ці зобов'язання охоплюють щонайменше 30 секторів, включно з енергетикою, довкіллям, транспортом, фінансовими послугами,



соціальною політикою, охороною здоров'я, захистом прав споживачів та багатьма іншими.

Гармонізація законодавства не обмежується лише формальним ухваленням текстів законів – не менш важливим є забезпечення ефективного правозастосування (implementation and enforcement), яке вимагає розвитку адміністративної спроможності державних органів, навчання персоналу, створення механізмів моніторингу та санкцій за порушення. Європейська комісія регулярно оцінює прогрес країн-кандидатів саме за цими двома вимірами – формальним ухваленням законодавства та практичною спроможністю його застосовувати, оскільки досвід попередніх розширень ЄС показав, що розрив між «законом на папері» та «законом у дії» може створювати серйозні проблеми навіть після формального вступу країни до Союзу.

Процес гармонізації законодавства часто вимагає залучення широкого кола експертів, перекладачів (оскільки *acquis communautaire* налічує десятки тисяч сторінок, які потребують якісного юридичного перекладу), а також ефективної координації між різними міністерствами та відомствами, що робить цей процес одним із найбільш ресурсомістких елементів усього євроінтеграційного шляху.

Громадянство Європейського Союзу – статус, запроваджений Маастрихтським договором 1992 року, який автоматично надається кожному громадянину держави-члена ЄС і доповнює (не замінює) національне громадянство, гарантуючи право вільного пересування, проживання, участі у виборах до Європарламенту та муніципальних виборах у країні перебування.



Д

Демократичний дефіцит – критика ЄС через відчуття, що рішення ухвалюються складно, далеко від громадян і не завжди достатньо зрозуміло чи підзвітно виборцям.

Договори Європейського Союзу – це фундаментальні міжнародні угоди між державами-членами, які визначають конституційну основу, структуру, цілі, повноваження та порядок функціонування ЄС. Будь-які дії чи рішення інституцій союзу (Єврокомісії, Європарламенту тощо) мають базуватися виключно на цих договорах.

Договори поділяють на **установчі** (що заснували або докорінно реформували об'єднання) та **договори про приєднання**, які регулюють вступ нових членів.

Розвиток європейської інтеграції відбувався поетапно шляхом укладання та перегляду кількох ключових документів:

- **Паризький договір (1951 рік):** Заснував Європейську спільноту вугілля та сталі (ЄСВС). Створений шістьма країнами (Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), він став першим кроком до спільного ринку. Термін дії договору закінчився у 2002 році.
- **Римські договори (1957 рік):** Заснували Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейську спільноту з атомної енергії (Євратом). Саме ЄЕС запровадило ідею «чотирьох свобод»: вільного руху товарів, послуг, капіталу та людей.
- **Маастрихтський договір (1992 рік):** Офіційно створив **Європейський Союз** на основі трьох «опор»



(економічна інтеграція, спільна зовнішня політика, співпраця у сфері юстиції). Договір заклав підвалини для запровадження єдиної валюти – євро – та запровадив поняття єдиного громадянства ЄС.

- **Амстердамський (1997 рік) та Ніццький (2001 рік) договори:** Реформували інституції ЄС з метою підготовки об'єднання до найбільшого в історії розширення на Схід (включення країн колишнього соцтабору).

Підписаний у 2007 році та введений у дію **1 грудня 2009 року**, Лісабонський договір став відповіддю на провал спроби ухвалити єдину Конституцію ЄС. Він суттєво модернізував структуру союзу, ліквідував систему «опор» та надав ЄС статус юридичної особи.

Сьогодні правову основу функціонування ЄС складають два взаємодоповнюючі документи в редакції Лісабонського договору:

1. **Договір про Європейський Союз (ДЄС):** Визначає загальні принципи, демократичні засади, структуру ключових інституцій та положення про зовнішню політику й безпеку. Також містить відому **Статтю 50**, яка регламентує процедуру добровільного виходу країни зі складу союзу.

2. **Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС):** Деталізує конкретні сфери компетенції союзу, правила внутрішнього ринку, монетарну політику, роботу митного союзу та процедури ухвалення рішень.

Окремим додатком із рівною юридичною силою є **Хартія фундаментальних прав ЄС**, яка закріплює цивільні, політичні, економічні та соціальні права європейців.

Зміна договорів – це складний політико-правовий процес, який вимагає згоди всіх держав-членів. Існує дві процедури:



- **Звичайна процедура:** Передбачає скликання Конвенту (представників національних парламентів, урядів, Європарламенту та Єврокомісії) для розробки проекту змін, які потім ратифікуються всіма країнами ЄС відповідно до їхнього конституційного ладу (через голосування в парламенті або референдум).
- **Спрощена процедура:** Застосовується для внесення змін до внутрішньої політики ЄС за умови, що це не розширює повноваження союзу. Рішення приймається Європейською радою одностайно.

Договори ЄС є динамічними інструментами, які постійно адаптуються до глобальних викликів, розширення союзу та глибшої інтеграції держав-членів.



Е

Еразмус+ (Erasmus+) – це масштабна програма Європейського Союзу, спрямована на підтримку співпраці, мобільності та розвитку в сферах освіти, професійного навчання, молоді та спорту. Вона є одним із найуспішніших та найвідоміших соціокультурних проєктів ЄС, який фінансує обміни студентами, викладачами, молодіжними лідерами та волонтерами по всьому світу.

Програму названо на честь видатного європейського гуманіста й філософа епохи Відродження Еразма Роттердамського, який багато подорожував Європою задля навчання та наукової праці. Водночас назва є акронімом: *European Region Action Scheme for the Mobility of University Students* (Схема дій Європейського регіону для мобільності університетських студентів).

Оригінальна програма «Еразмус» була започаткована у 1987 році як ініціатива для студентських обмінів у межах країн Європейського економічного співтовариства. Згодом ЄС створив низку інших програм для різних рівнів освіти та молодіжної політики (наприклад, *Leonardo da Vinci*, *Comenius*, *Youth in Action*).

У 2014 році всі ці окремі напрями було об'єднано в єдину суперпрограму під назвою Еразмус+. Це дозволило спростити структуру фінансування та охопити ширше коло бенефіціарів – від школярів та учнів профтехучилищ до дорослих, які навчаються протягом життя. Бюджет програми постійно зростає; на поточний семирічний період діє стратегія посиленої цифровізації, інклюзії та екологічності («Зелений Еразмус»).

Ключові напрями діяльності (КА – Key Actions). Програма функціонує через три основні типи дій:

1. КА1: Навчальна мобільність осіб. Фінансує індивідуальні короткострокові та довгострокові обміни для



студентів (навчання або стажування в ЄС тривалістю від 2 до 12 місяців), викладачів (викладання або підвищення кваліфікації), а також молодіжні обміни й волонтерство. Окремим престижним напрямом є Спільні магістерські програми Еразмус Мундус (*Erasmus Mundus Joint Masters*), які дозволяють здобути диплом кількох європейських вишів одночасно.

2. КА2: Співпраця між організаціями та установами. Спрямована на партнерства задля розвитку інновацій, обміну найкращими практиками між університетами, школами, підприємствами та неурядовими організаціями.

3. КА3: Підтримка розвитку політики та цифрового діалогу. Охоплює проекти, що стимулюють реформи в освітній сфері, транскордонну співпрацю урядів та залучення молоді до демократичного життя.

Окремим блоком виступає напрям «Жан Моне» (*Jean Monnet*), який фінансує дослідження та викладання дисциплін, пов'язаних із європейською інтеграцією.



Є

Євратом (Європейське співтовариство з атомної енергії, фр. Euratom) – міжнародна організація, заснована в 1957 році одним із Римських договорів поряд із Європейським економічним співтовариством. Метою створення стало об'єднання зусиль західноєвропейських держав у розвитку мирного використання атомної енергії. До Євратому увійшли шість країн, які раніше заснували Європейське об'єднання вугілля і сталі: Франція, Західна Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург. Договір набув чинності 1 січня 1958 року. Євратом мав координувати спільні дослідження в ядерній енергетиці, забезпечувати постачання ядерного палива, здійснювати контроль за безпечним використанням ядерних матеріалів і запобігати їх застосуванню поза мирними цілями, а також сприяти розвитку спільного ринку ядерного обладнання й технологій.

Євро (€) – офіційна валюта Європейського Союзу, яка є одним із найпотужніших символів європейської інтеграції та економічного об'єднання континенту. На сьогодні євро є єдиним законним платіжним засобом у єврозоні, до складу якої входять 20 із 27 країн-членів ЄС, де проживає понад 350 мільйонів громадян. Крім того, євро має статус другої найважливішої резервної валюти у світі після долара США та є однією з найвпливовіших розрахункових одиниць у глобальній фінансовій системі.

Створення єдиної європейської валюти було офіційно закріплено Маастрихтським договором у 1992 році. Процес переходу відбувався у кілька етапів: 1 січня 1999 року: Євро було запроваджено в безготівковий обіг для міжбанківських



розрахунків, замінивши попередню розрахункову одиницю – ЕКЮ (ECU) у співвідношенні 1:1; 1 січня 2002 року: Почався обіг готівкових банкнот і монет. Протягом короткого перехідного періоду національні валюти країн-учасниць (як-от німецька марка, французький франк, італійська ліра) були повністю вилучені з обігу.

Згодом єврозона поступово розширювалася. Останньою на сьогодні країною, яка приєдналася до валютного блоку, стала Хорватія (1 січня 2023 року).

Грошово-кредитну (монетарну) політику єврозони визначає Європейський центральний банк (ЄЦБ), розташований у Франкфурті-на-Майні (Німеччина). Разом із національними центральними банками країн єврозони він утворює Євросистему. Головним завданням ЄЦБ є підтримка стабільності цін (контроль інфляції на рівні 2%).

Готівковий євро випускається у вигляді банкнот і монет:

- **Банкноти:** Мають однаковий дизайн для всіх країн. На них зображені архітектурні елементи (мости, арки, вікна), які символізують різні епохи європейської історії та дух відкритості й співпраці. Наразі в обігу перебувають номінали у 5, 10, 20, 50, 100 та 200 євро (випуск банкноти у 500 євро припинено з метою боротьби з криміналом).
- **Монети:** Випускаються номіналами від 1 цента до 2 євро. Вони мають загальну (європейську) сторону з номіналом та карту ЄС, а також національну сторону, дизайн якої кожна країна розробляє самостійно (наприклад, портрет монарха, видатного діяча чи національний символ). Незалежно від національного реверсу, всі монети є дійсними на всій території єврозони.



Запровадження євро усунуло витрати на конвертацію валют під час подорожей та торгівлі всередині Європи, ліквідувало ризики коливання валютних курсів між країнами-членами та зробило ціни на товари прозорими й порівнянними. Водночас це вимагає від урядів суворої фінансової дисципліни (дотримання Маастрихтських критеріїв), оскільки країни єврозони більше не можуть самостійно девальвувати власну валюту для порятунку економіки під час криз.

Європеїзація - процес, у якому правила, стандарти, політичні практики та цінності ЄС впливають на національну політику, інституції й суспільство.

Європейська комісія – це виконавчий орган Європейського Союзу, який відповідає за розробку законодавчих ініціатив, впровадження рішень Європейського парламенту та Ради ЄС, управління щоденною діяльністю Союзу, а також представлення інтересів ЄС на міжнародній арені. Часто Комісію називають «охоронцем договорів» (guardian of the treaties), оскільки саме вона контролює дотримання державами-членами та кандидатами на вступ норм права ЄС і має повноваження ініціювати судові процедури проти держав-порушників у Суді ЄС.

Структурно Європейська комісія складається з 27 комісарів – по одному від кожної держави-члена, – на чолі з Президентом Комісії, який обирається Європейським парламентом за пропозицією Європейської Ради. Кожен комісар відповідає за окремий портфель політик, наприклад, розширення ЄС, торгівлю, конкуренцію, енергетику чи цифрову економіку. Апарат Комісії організований у так звані Генеральні директорати (Directorates-General, DG), які фактично виконують роль міністерств на



європейському рівні та налічують тисячі державних службовців з усіх країн-членів.

У контексті євроінтеграційного процесу Європейська комісія відіграє центральну роль на всіх етапах – від оцінки заявки країни-кандидата на членство (через підготовку так званого «Opinion», або висновку Комісії щодо готовності країни) до моніторингу виконання Копенгагенських критеріїв, проведення скринінгу законодавства, ведення переговорів по кожному з 35 переговорних розділів та підготовки щорічних звітів про прогрес (progress reports), які детально аналізують досягнення та недоліки реформ у кожній сфері. Саме Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів щодо розширення (DG NEAR) безпосередньо координує роботу з країнами-кандидатами, включно з Україною.

Для України взаємодія з Європейською комісією є щоденною практичною реальністю євроінтеграційного процесу: представництво Комісії базується в Києві, а різні генеральні директорати підтримують постійний діалог з українськими міністерствами щодо конкретних аспектів реформ – від судової системи до енергетичної безпеки. Комісія також відповідає за адміністрування значних обсягів фінансової допомоги через такі інструменти, як Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI-Global Europe) чи спеціальні механізми підтримки, створені у відповідь на повномасштабне вторгнення Росії, зокрема механізм Ukraine Facility, що передбачає виділення 50 мільярдів євро на підтримку відновлення та реформ в Україні протягом 2024-2027 років.

Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) (фр. Communauté européenne du charbon et de l'acier, англ. European Coal



and Steel Community, ECSC) – перша наднаціональна організація в історії Європи, засноване в 1951 році з метою об'єднання вугільної та сталеливарної промисловості західноєвропейських країн. Вважається фундаментом сучасного Європейського Союзу.

Ідея об'єднання виникла на основі Декларації Шумана, оприлюдненої 9 травня 1950 року міністром закордонних справ Франції Робером Шуманом за задумом французького державного діяча Жана Моне. У повоєнній Європі вугільна і сталеливарна галузі Франції та Німеччини були не лише економічним, а й стратегічним ресурсом, суперництво за який двічі протягом XX століття призводило до масштабних воєнних конфліктів. Ідея полягала в тому, щоб поставити ці галузі під спільний наднаціональний контроль, зробивши нову війну між державами економічно неможливою.

18 квітня 1951 року в Парижі було підписано установчий договір про створення ЄОВС строком на 50 років. Його підписали шість держав-засновниць: Франція, Західна Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург (так звана «шістка»). Договір набув чинності 23 липня 1952 року.

ЄОВС стало першою організацією, що мала риси наднаціонального управління, а не просто міждержавної співпраці. Його інституційна система заклала основу для інститутів майбутнього Європейського Союзу і включала:

- Верховний орган – незалежний виконавчий орган з обов'язковими для держав-учасниць повноваженнями, який приймав рішення щодо цін, виробництва та конкуренції у вугільній і сталевій галузях. Першим головою Верховного органу став Жан Моне.



- Спеціальну раду міністрів – представляла інтереси національних урядів і узгоджувала рішення Верховного органу з національною політикою.

- Спільну асамблею – консультативний орган з представників національних парламентів, попередник Європейського парламенту.

- Суд – забезпечував дотримання договору та вирішував спори між учасниками, ставши прообразом Суду Європейського Союзу.

Основними завданнями об'єднання були створення спільного ринку вугілля та сталі без митних бар'єрів і кількісних обмежень, встановлення єдиних правил конкуренції, модернізація виробництва, поліпшення умов праці робітників галузі та запобігання картельним змовам і монополіям. Верховний орган мав право регулювати ціни, контролювати інвестиції та навіть накладати санкції на підприємства, що порушували правила спільного ринку.

ЄОВС стало практичним втіленням «методу Моне» – поступової секторальної інтеграції, яка з часом мала поширюватися на інші сфери економіки. Успіх об'єднання надихнув держав-засновниць на подальше поглиблення співпраці: у 1957 році вони підписали Римські договори, якими було створено Європейське економічне співтовариство та Євратом.

У 1967 році інституції ЄОВС було об'єднано з органами ЄЕС та Євратому в рамках так званого «Договору про злиття». Сам Паризький договір діяв до 23 липня 2002 року, коли, згідно з початковим 50-річним терміном, його повноваження й активи були передані Європейському Співтовариству, а згодом інтегровані в структуру Європейського Союзу.



Історичне значення ЄОВС полягає в тому, що воно вперше продемонструвало життєздатність наднаціональної моделі управління в Європі та започаткувало безперервний процес інтеграції, який зрештою привів до утворення сучасного Європейського Союзу

Європейський омбудсмен – це незалежний інституційний орган Європейського Союзу, який розслідує скарги громадян, резидентів або юридичних осіб на випадки порушення законності та незадовільного управління з боку інституцій, установ чи агентств ЄС.

Посада була заснована Маастрихтським договором у 1992 році, а самого омбудсмена обирає Європейський Парламент після кожних виборів. Головна мета цієї інституції – підвищення прозорості європейської політики та забезпечення того, щоб бюрократичний апарат ЄС діяв відкрито, чесно й на користь європейської спільноти.

Європейський освітній простір (ЄОП) (англ. *European Education Area, EEA*) – це стратегічна ініціатива Європейського Союзу, спрямована на створення єдиного, відкритого та конкурентоспроможного середовища у сфері навчання, академічної мобільності та наукових досліджень. Головна мета ЄОП полягає в тому, щоб усунути бар'єри для навчання та працевлаштування в межах усього континенту, перетворивши Європу на передову економіку знань.

Ідея створення ЄОП була вперше висунута на саміті в Гетеборзі у 2017 році. Розвиток Європейського освітнього простору базується на кількох фундаментальних пріоритетах:



- **Якість та інклюзивність:** Підвищення рівня базових навичок (грамотність, математика, цифрова компетентність) та забезпечення рівного доступу до високоякісної освіти для всіх верств населення, незалежно від соціально-економічного статусу.
- **Зелений та цифровий переходи:** Інтеграція екологічної освіти та сталого розвитку в навчальні програми, а також масштабна цифровізація навчального процесу (розвиток інфраструктури, змішаного навчання та цифрових навичок у викладачів і студентів).
- **Академічна мобільність:** Створення умов, за яких навчання, стажування чи проведення досліджень в іншій країні-члені ЄС стають доступними та звичними практиками. Головним фінансовим та організаційним інструментом цієї мобільності є програма **Erasmus+**.
- **Взаємне визнання кваліфікацій:** Автоматичне визнання дипломів про вищу та повну загальну середню освіту, а також періодів навчання за кордоном між усіма країнами-учасницями, що значно полегшує міграцію студентів і фахівців.

Ключові інструменти та ініціативи

Для реалізації цих цілей у межах ЄОП розроблено низку практичних механізмів:

1. **Європейська студентська картка (European Student Card):** Єдина цифрова платформа, яка дозволяє студентам легко та безпечно реєструватися в іноземних університетах, отримувати доступ до бібліотек, кампусів та послуг без зайвої бюрократії.
2. **Мережа «Європейські університети»:** Альянси між різними вищими навчальними закладами ЄС, які



створюють спільні інтегровані навчальні програми, що дозволяє студентам здобувати науковий ступінь, навчаючись у кількох країнах одночасно.

3. Європейський підхід до мікрокваліфікацій: Сертифікація коротких курсів та тренінгів, яка допомагає дорослим гнучко оновлювати свої знання протягом життя (*Lifelong Learning*) та швидко адаптуватися до вимог ринку праці.

Європейський освітній простір тісно пов'язаний із Болонським процесом, активним учасником якого Україна є з 2005 року. На шляху до членства в ЄС інтеграція української системи освіти до ЄОП має критичне значення. Вона відкриває для українських школярів, студентів та науковців ширший доступ до європейських грантів, спрощує процедури визнання українських дипломів у Європі та сприяє модернізації вітчизняних освітніх стандартів відповідно до найкращих європейських практик.

Європейський Парламент (Європарламент) – вищий законодавчий та представницький орган Європейського Союзу, який безпосередньо репрезентує інтереси понад 450 мільйонів громадян ЄС. Це єдиний інституційний орган союзу, членів якого обирають прямим загальним голосуванням.

Європарламент пройшов шлях від Асамблеї Європейських спільнот (заснованої у 1952 році), яка мала суто дорадчі функції, до повноцінного двопалатного законодавчого органу (разом із Радою ЄС). Перші прямі вибори до парламенту відбулися у 1979 році, і відтоді вони проходять кожні 5 років. Офіційне місце засідань – Страсбург (Франція), хоча комітети працюють переважно в Брюсселі (Бельгія), а секретаріат базується в Люксембурзі.



Депутати Європарламенту (євродепутати) обираються в усіх 27 країнах-членах ЄС. Загальна кількість місць у скликанні 2024–2029 років становить 720 депутатів.

Розподіл місць між країнами базується на принципі «дегресивної пропорційності»: більші за населенням країни мають більше представників, але малі держави отримують відносно більше місць, ніж їм належало б за чистою математичною пропорцією. Наприклад, Німеччина має максимальну квоту у 96 місць, тоді як Мальта, Люксембург і Кіпр – мінімальну (по 6 місць).

Усередині Європарламенту депутати об'єднуються не за національною ознакою, а за політичними групами (фракціями) відповідно до своєї ідеології (наприклад, консервативна Європейська народна партія, соціал-демократи, ліберали, «зелені» чи євроскептики).

Європарламент володіє трьома основними типами повноважень:

- **Законодавчі:** Разом із Радою ЄС парламент ухвалює, змінює або відхиляє європейські закони (директиви та регламенти), запропоновані Європейською Комісією. Ця процедура називається *спільним ухваленням рішень*.
- **Бюджетні:** Парламент спільно з Радою затверджує щорічний бюджет ЄС та довгострокову фінансову рамку. Він також контролює використання коштів та дає згоду на закриття бюджетних рахунків.
- **Наглядові (контрольні):** Європарламент здійснює демократичний контроль за діяльністю всіх інституцій ЄС, насамперед Єврокомісії. Парламент затверджує кандидатуру Президента Європейської Комісії, проводить слухання та голосує за затвердження всього складу Комісії.



Крім того, він має право висловити Комісії вотум недовіри, що змусить її піти у відставку.

Європейський Союз – це економічний і політичний союз, що об'єднує 27 незалежних держав Європи. Він базується на засадах демократії, верховенства права та прав людини. Євросоюз – це не держава, що має замінити існуючі держави, і він також значно більший за будь-яку міжнародну організацію. Фактично, ЄС єдиний у своєму роді. Країни, що входять до його складу, заснували спільні інституції, яким було делеговано частину їхніх суверенних повноважень, завдяки чому стало можливо демократично приймати рішення з конкретних питань, які становлять спільний інтерес, на європейському рівні. Таке об'єднання суверенних повноважень також називається "європейською інтеграцією".

Існує п'ять інституцій ЄС, кожна з яких відіграє свою конкретну роль:

- Європейський Парламент (обирається громадянами країн ЄС);
- Рада Європейського Союзу (представляє уряди країн ЄС);
- Європейська Комісія (рушійна сила та виконавчий орган ЄС);
- Суд Європейського Союзу (забезпечує дотримання законодавства ЄС);
- Рахункова плата або Суд аудиторів ЄС (контролює ефективно та законне використання коштів з бюджету ЄС).
- З цими інституціями співпрацюють ще п'ять важливих органів:



- Європейський економічний та соціальний комітет (представляє думку громадських організацій з економічних і соціальних питань);
- Комітет регіонів (представляє думку регіональної та місцевої влади);
- Європейський центральний банк (відповідає за монетарну політику та здійснює управління грошовою одиницею ЄС – євро);
- Європейський Омбудсман (уповноважений з прав людини) (розглядає скарги громадян щодо неналежного функціонування певної установи чи органу ЄС);
- Європейський інвестиційний банк (сприяє досягненню цілей ЄС через фінансування інвестиційних проектів).

Ця система управління доповнюється цілою низкою інших органів і відомств.

Верховенство права є фундаментальним принципом Європейського Союзу. Всі рішення та процедури ЄС спираються на договори, схвалені всіма країнами ЄС.

Спочатку до складу ЄС входило шість країн: Бельгія, Німеччина, Франція, Італія, Люксембург і Нідерланди. Данія, Ірландія та Велика Британія вступили в ЄС у 1973 р., Греція – у 1981 р., Іспанія та Португалія – у 1986 р., Австрія, Фінляндія та Швеція – у 1995 р., у 2004 році відбулося найбільше розширення ЄС, тоді до нього приєдналися 10 нових країн, у 2007 році до ЄС увійшли Болгарія та Румунія, а 2013 ще й Хорватія. Однак, у 2020 році Велика Британія остаточно вийшла з ЄС. Таким чином, Євросоюз нараховує 27 країн-учасниць.

У перші роки існування ЄС співробітництво між країнами, що входили до нього, здебільшого стосувалося торгівлі та економіки, однак нині ЄС також дбає і про багато інших



актуальних питань, зокрема таких, як дотримання громадянських прав, забезпечення свободи, безпеки та правосуддя, створення нових робочих місць, сприяння регіональному розвитку, захист довкілля, а також проведення роботи з глобалізації в інтересах усіх і кожного.

Європейський Союз забезпечив півстоліття стабільності, миру та процвітання. Євросоюз розвиває спільну зовнішню політику та політику безпеки, що дає країнам ЄС можливість спільно діяти на світовій арені заради стабільності, співпраці та взаєморозуміння. Допмагаючи розбудові безпеки та стабільності в усьому світі, ЄС також робить життя більш безпечним і для людей, як проживають у межах його кордонів. Особливо активно ЄС пропагує людські аспекти міжнародних відносин, такі як солідарність, права людини та демократія. Все це допомогло підвищити життєвий рівень людей, побудувати спільний європейський ринок, запровадити єдину європейську валюту, а також зміцнити голос Європи в усьому світі.

Європейський центральний банк (ЄЦБ) (англ. *European Central Bank, ECB*) – головна фінансова інституція Європейського Союзу, яка виконує функції центрального банку для країн, що запровадили єдину європейську валюту – євро. Разом із національними центральними банками всіх держав-членів ЄС він утворює Європейську систему центральних банків (ЄСЦБ).

ЄЦБ був заснований **1 червня 1998 року** відповідно до Маастрихтського договору, а його штаб-квартира розташована у Франкфурті-на-Майні (Німеччина). Банк є повністю незалежним у своїй діяльності: ні уряди країн ЄС, ні інші інституції союзу не мають права впливати на його рішення.



Найвищим пріоритетом діяльності ЄЦБ є **підтримання стабільності цін** у єврозоні. Офіційним орієнтиром є утримання інфляції на рівні 2% у середньостроковій перспективі. Стабільні ціни забезпечують економічне зростання та створення робочих місць.

До основних завдань ЄЦБ належать:

- **Монетарна політика:** Визначення та реалізація грошово-кредитної політики для єврозони, зокрема встановлення базових відсоткових ставок.
- **Емісія валюти:** Виключне право санкціонувати випуск банкнот євро.
- **Управління резервами:** Зберігання та управління офіційними золотовалютними резервами країн єврозони.
- **Банківський нагляд:** У межах Єдиного наглядового механізму (SSM) ЄЦБ здійснює прямий контроль за найбільшими та найважливішими банками Європи для забезпечення стабільності фінансової системи.

Структура та управління

Ухвалення рішень у банку чітко розмежоване між кількома керівними органами:

1. **Рада керівників (Governing Council):** Головний орган, що приймає рішення. Складається з шести членів Дирекції ЄЦБ та голів національних центральних банків країн єврозони. Саме вони визначають монетарну політику та встановлюють відсоткові ставки.
2. **Дирекція (Executive Board):** Відповідає за поточне управління банком та втілення рішень Ради керівників у життя. До її складу входять Президент ЄЦБ, Віце-президент та чотири інші монетарні експерти.



3. **Генеральна рада (General Council):** Перехідний орган, який координує співпрацю з країнами ЄС, що ще не запровадили євро.

ЄЦБ є одним із найвпливовіших центральних банків світу, оскільки євро має статус другої найважливішої резервної валюти на планеті після лідера – долара США. Рішення ЄЦБ щодо відсоткових ставок та програм кількісного пом'якшення безпосередньо впливають на глобальні фінансові ринки, вартість запозичень та міжнародну торгівлю. Кризові періоди, як-от боргова криза єврозони чи пандемія, підтвердили ключову роль ЄЦБ як "кредитора останньої інстанції" та головного гаранта фінансової цілісності Європейського Союзу.

Європол (англ. *Europol – European Union Agency for Law Enforcement Cooperation*) – це Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері правоохоронної діяльності. Його головна місія полягає в підвищенні безпеки Європи шляхом надання підтримки та координації дій поліцейських служб країн-членів ЄС у боротьбі з тяжкими формами міжнародного криміналу та тероризмом.

Штаб-квартира організації розташована в місті Гаага (Нідерланди). Європол не є класичним «суперполіцейським» органом: його офіцери не мають повноважень самостійно заарештовувати громадян чи проводити обшуки на території суверенних держав. Натомість агентство діє як потужний аналітичний, інформаційний та координаційний центр для національних служб безпеки.



Євроскептицизм - критичне або негативне ставлення до ЄС, його політики, розширення повноважень або самої ідеї глибокої європейської інтеграції.



Ж

Женевська конвенція про статус біженців – це міжнародний договір, ухвалений 28 липня 1951 року в Женеві під егідою ООН, який заклав універсальне юридичне визначення поняття «біженець» та встановив основні принципи їхнього захисту. Хоча ця конвенція виникла задовго до створення Європейського Союзу і формально не є частиною права ЄС, вона стала фундаментальним каменем, на якому побудована вся сучасна європейська система притулку.

Конвенція визначає біженця як особу, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності й не може або не бажає користуватися захистом цієї країни. Ключовим принципом, закріпленим у конвенції, є невислання (*non-refoulement*) – заборона примусового повернення біженця до країни, де йому загрожує небезпека переслідування чи смерті.

У контексті євроінтеграції Женевська конвенція є обов'язковою складовою *acquis communautaire* у сфері юстиції та внутрішніх справ. Усі держави-члени ЄС є її сторонами, а положення конвенції інтегровані у Спільну європейську систему притулку (*Common European Asylum System, CEAS*), яка встановлює єдині стандарти розгляду заяв про притулок, умови прийому шукачів захисту та критерії визначення держави, відповідальної за розгляд заяви (Дублінський регламент).



Для країн-кандидатів, включно з Україною, приєднання та повна імплементація положень Женевської конвенції є обов'язковою умовою в межах переговорного розділу 24 («Юстиція, свобода та безпека»), що вимагає розбудови національної системи притулку, відповідної адміністративної спроможності та узгодження національного законодавства з міграційним правом ЄС.



I

Інституційна архітектура – це унікальна система органів влади та управління Європейського Союзу, яка забезпечує його функціонування, ухвалення законів та контроль за їх виконанням. Вона не копіює систему жодної окремої держави, а базується на балансі між національними інтересами країн та спільними інтересами всього союзу.

Цей баланс підтримує так званий «інституційний трикутник»:

- **Європейська Комісія:** Виконавча гілка, яка представляє інтереси союзу в цілому та має виключне право пропонувати нові закони.
- **Європейський Парламент:** Представляє інтереси громадян ЄС, які обирають його на прямих виборах.
- **Рада Європейського Союзу:** Представляє уряди держав-членів. Парламент і Рада спільно ухвалюють закони, які пропонує Комісія.

Інтеграція різних швидкостей – це теоретична модель та практичний підхід до розвитку ЄС, який дозволяє групі держав-членів рухатися вперед до глибшої інтеграції в певних сферах, тоді як інші країни можуть долучитися до них пізніше або взагалі залишитися осторонь. Ця концепція виникла через те, що розширення союзу ускладнило досягнення однастайності серед усіх 27 країн. Замість того, щоб блокувати розвиток усього блоку, країни використовують спеціальні механізми (наприклад, процедуру *посиленого співробітництва*). Наочними прикладами такої інтеграції на практиці є Шенгенська зона (не всі країни ЄС



скасували внутрішні кордони) та Єврозона (лише частина держав перейшла на єдину валюту).



К

Когезійна політика Європейського Союзу (також відома як політика згуртування, регіональна політика або політика економічного, соціального та територіального зближення) – це головна інвестиційна стратегія ЄС, спрямована на зменшення значних диспропорцій у рівнях розвитку між його різними регіонами, подолання відсталості найменш благополучних територій та забезпечення гармонійного, збалансованого розвитку всієї спільноти. Вона є матеріальним втіленням принципу солідарності всередині Союзу, гарантуючи, що переваги від функціонування Внутрішнього ринку та спільної валюти розподіляються справедливо, а не концентруються лише у високорозвинених індустріальних центрах західної та північної Європи.

Історичні витoki когезійної політики сягають Римського договору 1957 року, проте як повноцінний масштабний інструмент вона сформувалася після створення Європейського фонду регіонального розвитку у 1975 році та ухвалення Єдиного європейського акту у 1986 році, коли економічне згуртування було офіційно визнано необхідною протипагою створенню Єдиного ринку. Кожне наступне розширення ЄС, особливо «велика хвиля» 2004 року, коли до союзу приєдналися країни Центральної та Східної Європи, суттєво збільшувало розрив між найбагатшими та найбіднішими регіонами, що робило політику згуртування ще більш критичною для політичної та економічної стабільності об'єднання.

Фінансування когезійної політики здійснюється через довгострокові (семирічні) бюджети ЄС і поглинає близько третини



всіх спільних витрат Союзу. Реалізація цієї стратегії опирається на три головні взаємодоповнюючі фонди. Перший – це Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), який фокусується на інвестиціях в інновації, цифровізацію, підтримку малого та середнього бізнесу, а також на створенні робочих місць. Другий – Європейський соціальний фонд плюс (ЄСФ+), спрямований на покращення можливостей працевлаштування, освіти, професійне навчання, соціальну інтеграцію та боротьбу з бідністю. Третій – Фонд згуртування (Когезійний фонд), який фінансує виключно великі інфраструктурні та екологічні проекти у сфері транспорту та енергетики, але доступний лише для тих держав-членів, чий валовий національний дохід на душу населення становить менше 90% від середнього показника по ЄС. На сучасному етапі до цих інструментів додався Фонд справедливого переходу (JTF), покликаний допомогти регіонам, які найбільше залежать від викопного палива, адаптуватися до кліматичної нейтральності.

Розподіл коштів відбувається за чіткими критеріями на основі класифікації регіонів за рівнем їхнього валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення порівняно із середнім показником по ЄС. Регіони поділяються на три категорії: «менш розвинені» (ВВП менше 75% від середнього), «перехідні» (ВВП від 75% до 100%) та «більш розвинені» (ВВП понад 100%). Найбільша частка фінансової допомоги спрямовується саме до першої категорії, що дозволяє будувати нові дороги, модернізувати лікарні, очищувати воду, термомодернізувати школи та впроваджувати високі технології в тих куточках Європи, які самотужній бюджетній системі окремої держави було б важко профінансувати.

Сучасна когезійна політика не є просто механізмом субсидування; вона еволюціонувала в інструмент стратегічної



трансформації, тісно пов'язаний із Європейським зеленим курсом та Цифровим порядком денним. Замість пасивного покриття дефіцитів, вона стимулює «розумну спеціалізацію» регіонів, змушуючи їх шукати власні унікальні конкурентні переваги. Для країн-кандидатів, включаючи Україну, глибоке розуміння та поступова інтеграція в архітектуру когезійної політики є базовою умовою майбутнього успішного членства, оскільки саме ці фонди стануть головним фінансовим важелем для повоєнного відновлення, модернізації інфраструктури та остаточного економічного зближення з європейською родиною народів.

Конституція Європейського Союзу (офіційна назва – Договір про запровадження Конституції для Європи) – міжнародний договір, підписаний 29 жовтня 2004 року в Римі главами держав та урядів 25 держав-членів ЄС, який мав на меті замінити всі попередні установчі договори єдиним конституційним актом. Документ передбачав створення посади постійного Президента Європейської Ради, запровадження посади Міністра закордонних справ ЄС, розширення повноважень Європейського парламенту, спрощення процедури ухвалення рішень у Раді ЄС, а також включення до тексту Хартії основних прав Європейського Союзу, яка мала набути юридично обов'язкового характеру. Для набуття чинності договір потребував ратифікації всіма державами-членами. Однак у 2005 році на референдумах у Франції (29 травня) та Нідерландах (1 червня) більшість виборців проголосувала проти документа, що фактично заблокувало процес ратифікації та поставило проєкт конституції під сумнів.



Копенгагенські критерії – це набір фундаментальних вимог, які були сформульовані Європейською Радою на саміті в Копенгагені в червні 1993 року і які повинна виконати будь-яка держава, що прагне стати повноправним членом Європейського Союзу. Ці критерії виникли як відповідь на потребу створити чіткі та об'єктивні орієнтири для країн Центральної та Східної Європи, які після падіння комуністичних режимів висловили намір інтегруватися до європейських структур. До ухвалення цих критеріїв процес розширення ЄС не мав формалізованих стандартів оцінки готовності країн-кандидатів.

Копенгагенські критерії традиційно поділяють на три основні групи. Перша – політичні критерії – вимагають від країни-кандидата наявності стабільних інституцій, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та повагу до захисту національних меншин. Це означає функціонування незалежної судової влади, вільних і чесних виборів, свободи слова та медіа, а також ефективної боротьби з корупцією. Другу групу становлять економічні критерії, що передбачають наявність функціонуючої ринкової економіки, здатної витримати конкурентний тиск і ринкові сили в межах Європейського Союзу. Це включає макроекономічну стабільність, розвинену фінансову систему, ефективний захист прав власності та дерегуляцію економіки. Третя група – це здатність узяти на себе зобов'язання членства, тобто спроможність повністю імплементувати *acquis communautaire* та підтримувати цілі політичного, економічного і валютного союзу.

Пізніше, на саміті в Мадриді у грудні 1995 року, до цих критеріїв додали четвертий елемент – адміністративну спроможність, тобто здатність державного апарату країни-кандидата ефективно застосовувати та впроваджувати норми



права ЄС через реформовану судову систему та публічну адміністрацію. Без належної інституційної спроможності навіть формально прийняте законодавство залишається декларативним і не працює на практиці.

Копенгагенські критерії відіграють роль своєрідного «фільтра», який дозволяє Європейській комісії та державам-членам оцінювати прогрес країни-кандидата на кожному етапі євроінтеграційного шляху – від подання заявки на членство до відкриття переговорів і, зрештою, підписання договору про приєднання. Для України виконання цих критеріїв означає системну трансформацію судової реформи, антикорупційної політики, дерегуляції бізнес-середовища та зміцнення демократичних інституцій, що є довготривалим процесом, який вимагає політичної волі, суспільного консенсусу та значних ресурсів на всіх рівнях влади.



Л

Люксембурзька група – історико-політичний термін, що позначає першу групу країн колишнього соцтабору та Центрально-Східної Європи, з якими Європейський Союз офіційно розпочав переговори про вступ після саміту в Люксембурзі у грудні 1997 року. До цієї групи увійшли 6 держав: Польща, Чехія, Угорщина, Естонія, Словенія та Кіпр. Переговори з ними стартували у 1998 році, що зрештою призвело до їхнього успішного приєднання до ЄС під час «Великого розширення» 2004 року. (На противагу їм існувала *Гельсінська група* країн, переговори з якими почалися трохи пізніше).



М

Маастрихтський договір (офіційно – Договір про Європейський Союз) – історична угода, підписана 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт (Нідерланди), яка ознаменувала перехід від суто економічного співтовариства до глибокого політичного союзу.

Саме цей договір офіційно створив Європейський Союз у його сучасній формі, запровадив поняття «громадянства ЄС» та заклав правові підвалини для створення спільної валюти – євро. Маастрихтський договір базувався на структурі так званих «трьох опор» (економічна інтеграція, спільна зовнішня політика та співпраця у сфері правосуддя), яка діяла аж до 2009 року.

Метод Моне – це засадничий підхід до європейської інтеграції, названий на честь одного з «батьків-засновників» ЄС Жана Моне. Його суть полягає в концепції «малих кроків» та поступовості. Моне вірив, що об'єднану Європу неможливо створити одним політичним декретом чи конституцією. Натомість інтеграція має будуватися через практичні досягнення, економічну солідарність у конкретних сферах (наприклад, спочатку вугілля та сталь, потім спільний ринок, згодом – єдина валюта) та передачу частини суверенних повноважень наднаціональним органам управління. Поступово ця практична співпраця сама собою підштовхує держави до глибшого політичного єднання.



Механізм умовності, або принцип кондиціональності (conditionality) – це фундаментальний методологічний підхід Європейського Союзу у відносинах із третіми країнами, за яким надання фінансової, торговельної чи політичної підтримки, а також просування країни євроінтеграційними етапами прямо залежить від виконання нею конкретних, заздалегідь визначених умов, переважно пов'язаних із демократичними реформами, верховенством права, боротьбою з корупцією та дотриманням прав людини. Цей принцип пронизує практично всі аспекти взаємодії ЄС із країнами-кандидатами та партнерами.

Принцип кондиціональності реалізується на декількох рівнях. На макрорівні він визначає саму можливість переходу країни-кандидата на наступний етап євроінтеграційного процесу – наприклад, відкриття переговорів про вступ, відкриття чи закриття окремих переговорних кластерів або розділів, підписання чи ратифікацію угод. Європейська Рада ухвалює відповідні рішення на основі рекомендацій Європейської комісії, яка готує детальні звіти про прогрес країни за кожним із визначених критеріїв. На мікрорівні кондиціональність застосовується до конкретних програм фінансової допомоги, коли виплата траншів (наприклад, у рамках макрофінансової допомоги ЄС Україні) прив'язується до виконання конкретних структурних маяків (benchmarks) – ухвалення певних законів, створення інституцій чи досягнення визначених показників реформ.

Історично принцип умовності зарекомендував себе як ефективний інструмент стимулювання реформ під час попередніх хвиль розширення ЄС, особливо для країн Центральної та Східної Європи у 1990-2000-х роках, коли перспектива членства слугувала потужним «якорем» для непопулярних, але необхідних структурних реформ. Водночас дослідники та практики



відзначають, що ефективність кондиціональності суттєво залежить від кредитності («credibility») перспективи членства – тобто наскільки країна-кандидат реально вірить, що виконання умов приведе до конкретного і відчутного результату в межах розумного часового горизонту.

Для України принцип умовності є визначальним у щоденній практиці євроінтеграції: отримання статусу кандидата в червні 2022 року супроводжувалося сімома конкретними рекомендаціями Європейської комісії, виконання яких стало передумовою для відкриття переговорів про вступ у червні 2024 року. Аналогічно, виділення траншів у рамках Ukraine Facility прив'язане до виконання детального Плану України (Ukraine Plan), що містить сотні конкретних реформаторських маяків у сферах юстиції, антикорупційної політики, децентралізації, бізнес-середовища та енергетики.

Критики механізму умовності зазначають, що надмірна деталізація вимог іноді призводить до формального, «паперового» виконання умов без реальної трансформації, тоді як прихильники підходу наголошують, що саме чіткі й вимірювані критерії дозволяють об'єктивно оцінювати прогрес та зберігати довіру суспільства до самого євроінтеграційного процесу, забезпечуючи прозорість і передбачуваність у відносинах між ЄС та країнами-кандидатами.

Міжурядовість - підхід, за якого ключові рішення залежать передусім від домовленостей між урядами держав-членів, а не від наднаціональних інституцій.

Моне Жан (фр. *Jean Monnet*; 9 листопада 1888, Коньяк, Франція – 16 березня 1979, Баз-сюр-Луп, Франція) – французький



підприємець, дипломат і державний діяч, один із головних ідеологів та засновників європейської інтеграції. Відомий як «батько Європи» та натхненник створення Європейського об'єднання вугілля і сталі – попередника сучасного Європейського Союзу.

Жан Моне народився в родині виробника коньяку. Не здобувши класичної університетської освіти, він рано долучився до сімейного бізнесу, що змусило його багато подорожувати світом – до Канади, США, Єгипту, Скандинавії та Росії. Ці поїздки сформували у нього широкий міжнародний світогляд і навички ведення переговорів.

Під час Першої світової війни Моне запропонував французькому уряду ідею координації військових поставок союзників, що згодом реалізувалося у створенні спільних органів управління ресурсами Франції та Великої Британії. У 1919–1923 роках він обіймав посаду заступника генерального секретаря Ліги Націй, де здобув досвід міжнародної адміністративної роботи.

У міжвоєнний період Моне займався фінансовою та банківською діяльністю в Європі, Азії та Америці, брав участь у реорганізації економік кількох країн, зокрема Польщі та Румунії. Під час Другої світової війни він знову долучився до координації військово-економічної співпраці союзників, працюючи у Великій Британії та США, де відіграв важливу роль у розробці американських програм військового виробництва.

Після війни Моне очолив розробку французького плану модернізації економіки («план Моне»). Проте найбільшу історичну роль він відіграв як автор ідеї, що лягла в основу Декларації Шумана від 9 травня 1950 року. Саме Моне запропонував тодішньому міністру закордонних справ Франції Роберу Шуману план об'єднання вугільної та сталеливарної промисловості



Франції та Німеччини під спільним наднаціональним управлінням.

Ця ініціатива втілилася у створенні Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) у 1951 році, до якого приєдналися Франція, Західна Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург. У 1952–1955 роках Моне очолював Верховний орган ЄОВС – фактично першу наднаціональну виконавчу інституцію в історії Європи, яка стала прообразом майбутньої Європейської комісії.

Після відходу з посади Моне заснував Комітет дій за Сполучені Штати Європи (1955), що об'єднував лідерів провідних політичних партій і профспілок континентальної Європи для просування ідеї подальшої інтеграції – зокрема створення спільного ринку, Європейського економічного співтовариства (1957) та в перспективі політичного союзу.

Моне вважав, що мир і стабільність у Європі можливі лише через поступову передачу частини національного суверенітету спільним наднаціональним інституціям, а не через традиційну міждержавну дипломатію. Його метод «маленьких кроків» – поетапна секторальна інтеграція, що поступово поширюється на інші сфери, – став основоположним принципом розвитку європейських спільнот.

У 1976 році Жан Моне отримав почесне звання почесного громадянина Європи – перший і на довгий час єдиний, хто був удостоєний цього титулу (пізніше його отримав і Гельмут Коль). Його прах перенесено до Пантеону в Парижі. Ім'ям Моне названо численні навчальні заклади, стипендіальні програми (зокрема програму «Жан Моне» в рамках освітніх ініціатив ЄС) та інституції в багатьох країнах Європи.



Н

Наднаціональність – принцип, за яким окремі інституції ЄС можуть ухвалювати рішення, обов'язкові для держав-членів, навіть якщо не всі вони підтримали це рішення.

Напрямок Жан Моне (Jean Monnet Actions in the Field of Higher Education) – це ініціатива Європейського Союзу, започаткована у 1989 році і названа на честь французького ідеолога об'єднаної Європи Жана Моне. У 1990 році ідея була офіційно опублікована та поширилася на ВУЗи у цілому світі. Програма розрахована на заохочення викладання, дослідження та диспуту у країнах Європейського Союзу та за його межами, а також для розвитку партнерства між Європейським Союзом та іншими країнами. Важливим аспектом реалізації проєкту є обмін досвідом з країнами Європейського Союзу та використання найкращих європейських практик в освіті.

Метою конкурсу Жан Моне є активізувати євроінтеграційний дискурс, сприяти налагодженню діалогу академічного світу з суспільством на локальному, регіональному, державному та європейському рівні, а також залучати заклади вищої освіти до дослідження євроінтеграційних процесів. Програма покликана сприяти досконалості викладання та досліджень у сфері європейських студій у всьому світі та популяризувати розвиток кар'єри у сфері європейських студій для наступних поколінь.



П

План Моне-Шумана 1950 р. У зв'язку із зміною геополітичної обстановки, починаючи кінця 40-х рр., Великобританія та США наполягають на включенні Західної Німеччини до економічної, політичної, та безпекової системи Західної Європи. Так, у травні 1949 р. шляхом об'єднання трьох окупаційних зон була створена Федеративна Республіка Німеччина. Одразу ж після створення ФРН, було сформовано міжнародний орган керівництва Рурською областю. Його учасниками стали сім держав – Франція, ФРН, США, Бельгія, Нідерланди, Люксембург. До обов'язків цього інституту належало: контроль за добуванням, виробництвом, та розподіленням вугілля, за продукцією металургійної промисловості з тим, щоб «ресурси Рура у майбутньому не використовувались в агресивних цілях».

Незважаючи на свою структурну та економічну неефективність Міжнародний орган керування Руром відіграв значну політичну роль та забезпечив трансфер від стану післявоєнної окупації Німеччини до початку європейської секторальної інтеграції.

Так, вже за декілька місяців після створення МОКР, французький уряд запросив у економічної комісії ООН для Європи аналітичну довідку стосовно розвитку сталеварної промисловості у короткостроковій перспективі, та отримав відповідь, що національні інвестиційні плани європейських держав в сфері вироблення сталеварної продукції були непропорційно завищені по відношенню до попиту на ринку. Тобто,



нескоординоване виробництво могло призвести до перевиробництва і як наслідок – до зростання безробіття. Спираючись на цю аналітичну довідку у французькому комісаріаті загального планування почали готувати інтеграційну економічну пропозицію для інших гравців на ринку сталеливарної продукції, передусім ФРН.

3 травня 1950 р. Ж. Монне, генеральний комісар Франції з питань планування, направив міністру закордонних справ Р. Шуману меморандум, який був узятий ним за основу Декларації Шумана.

Отже, міністр закордонних справ Франції Р. Шуман, розвиваючи ідеї Ж. Монне, запропонував започаткувати на практиці процес європейського єднання. Так, під час прес-конференції, Р. Шуман озвучив пропозицію, в якій він запропонував поставити під контроль спеціально створеного Верховного органу усю вугільну та сталеливарну промисловість Франції та ФРН. Інші країни також мали змогу долучитися до цієї ініціативи. Зокрема, Р. Шуман сказав: «єдина Європа не створиться одразу згідно з певним планом. Вона будуватиметься через конкретні досягнення, які спочатку створять солідарність між країнами де-факто... Об'єднання вугільної та сталеливарної промисловості повинно одразу ж створити спільні основи для економічного розвитку як перший крок до федерації в Європі, що змінить судьби цих регіонів, які протягом великого проміжку часу присвятили себе виготовленню воєнної амуніції, від якої вони постійно ставали жертвами...Самим фактом об'єднання промислових можливостей та створивши Верховний орган, рішення якого будуть мати обов'язковий характер на Францію, Німеччину та інші держави-члени, ця пропозиція буде сприяти реалізації конкретної основи Європейської Федерації,



необхідної для підтримки миру....На відміну від міжнародних картелів, які спрямовані на встановлення обмежень на дистрибуцію та розвиток національних ринків, і на збереження високої прибутковості, організація забезпечить злиття ринків та зростання виробництва.....».

Оснoву плану Монне-Шумана складає «коммунітарний метод», розроблений Ж. Монне. Він включає в себе наступні положення.

1. Для збереження та зміцнення миру, повинна бути створена об'єднана федеративна Європа;

2. На думку, Ж. Монне, необхідно послідовно створювати між європейцями широкі зони спільних інтересів, які керуються за допомогою демократичних інститутів;

3. Європейське будівництво повинно починатися з економіки. Економічна інтеграція найбільше відповідає насущним, практичним потребам держав, сприяє росту добробуту населення та у той же час, має більше шансів на реалізацію, оскільки не зачапає, принаймні спочатку, такі виключно тендітні сфери національного суверенітету, як захист національної безпеки, оборона, зовнішня політика та інші.

4. Економічна інтеграція, яка служить основою для європейського будівництва повинна пройти певні етапи розвитку своїх форм: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; єдиний внутрішній ринок; економічний та валютний союз; політичний союз.

5. Ключовим положенням концепції європейського будівництва, можливо вважати питання про суверенітет держав-учасників, вірніше питання про передачу цими державами частини своїх суверенних повноважень наднаціональним владним структурам. В рамках об'єднаної



Європи, повинна бути створена структура наддержавних, наднаціональних органів влади, які піклувалися би про «спільне благо» всього об'єднання, а не окремих держав, що дозволило би об'єднанню діяти більш ефективну у порівнянні з існуючими міжнародними організаціями. Таким чином, запропонований Ж. Монне метод передбачав об'єднання народів Європи в рамках єдиної організації, причому самі держави не зникають, але передають в інтересах досягнення спільних цілей певну (з часом зростаючу) частину своїх суверенних прав наддержавним інститутам, які наділені всіма функціями публічної влади: законодавчими, виконавчими, та судовими.

6. Важливою умовою успішного просування у напрямку єдиної Європи є створення політико-правової бази інтеграції: створення системи європейського права та механізму спільних інститутів, які мають право приймати рішення, які обов'язкові до виконання всіма державами, без необхідності проходження додаткових імплементаційних процедур.

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі, більш відома під англійською аббревіатурою DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Area), є економічною складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і являє собою значно ширший та глибший формат торговельної інтеграції, ніж класичні зони вільної торгівлі. Якщо традиційні угоди про вільну торгівлю зазвичай обмежуються скасуванням митних тарифів і квот на товари, то ПВЗВТ охоплює набагато ширше коло питань, включно з регуляторним зближенням, лібералізацією торгівлі послугами, захистом інтелектуальної власності та державними закупівлями.



ПВЗВТ між Україною та ЄС набула чинності з 1 січня 2016 року і передбачає поступове скасування митних тарифів на переважну більшість товарів обопільно. Для промислових товарів тарифи були скасовані практично одразу, тоді як для чутливих сільськогосподарських позицій, таких як яловичина, свинина, зернові чи цукор, було встановлено перехідні періоди та тарифні квоти, які поступово збільшуються з роками, щоб дати можливість вітчизняним виробникам адаптуватися до посиленої конкуренції на європейському ринку.

Ключовою особливістю DCFTA є вимога гармонізації українського законодавства з правом ЄС у сферах технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних заходів, конкурентної політики, захисту прав споживачів та інтелектуальної власності. Це означає, що українські виробники повинні дотримуватися європейських стандартів якості, безпеки харчових продуктів, екологічних норм та технічних регламентів, щоб отримати безперешкодний доступ до ринку ЄС. Такий процес часто вимагає суттєвих інвестицій у модернізацію виробництва, сертифікацію та навчання персоналу.

Практичні наслідки впровадження DCFTA для української економіки є неоднозначними: з одного боку, це відкриває доступ до найбільшого спільного ринку світу з населенням понад 440 мільйонів осіб, стимулює залучення іноземних інвестицій та підвищує конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. З іншого боку, адаптація до європейських стандартів вимагає значних витрат, особливо для малого й середнього бізнесу, а посилена конкуренція з боку європейських виробників може створювати виклики для окремих галузей вітчизняної економіки, які раніше були захищені митними бар'єрами.



Важливим елементом ПВЗВТ також є механізм вирішення торговельних спорів та регулярний діалог у рамках спеціальних підкомітетів з торгівлі, що дозволяє оперативно розв'язувати проблемні питання, які виникають у процесі імплементації угоди, та адаптувати регуляторну базу до змінних економічних умов.

Політичні групи Європейського Парламенту – об'єднання депутатів не за країною, а за ідеологією: правоцентристи, соціал-демократи, ліберали, зелені, консерватори тощо.

Популізм – це політична логіка, яка протиставляє «простих людей» політичним, економічним або культурним елітам і часто пропонує прості відповіді на складні проблеми.

Право ЄС (EU Law) – це самостійна, наднаціональна правова система, що виникла на основі установчих договорів держав-членів і діє паралельно з національними правовими системами, маючи водночас низку унікальних характеристик, які відрізняють її від класичного міжнародного права. На відміну від звичайних міжнародних угод, право ЄС створює права та обов'язки не лише для держав, а й безпосередньо для фізичних та юридичних осіб, які можуть посилатися на норми права ЄС у національних судах.

Структурно право ЄС поділяється на первинне та вторинне. Первинне право (primary law) охоплює установчі договори – Договір про Європейський Союз (ДЄС) та Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), а також Хартію основоположних прав ЄС і протоколи до договорів. Ці документи визначають цілі, компетенції та інституційну структуру Союзу і мають найвищу юридичну силу в ієрархії права ЄС. Вторинне



право (secondary law) ухвалюється інституціями ЄС на основі повноважень, наданих договорами, і включає регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки.

Регламенти мають пряму дію та обов'язкову силу в усіх державах-членах без необхідності імплементації через національне законодавство. Директиви, натомість, встановлюють обов'язковий результат, якого держави мають досягти, але залишають національним органам свободу вибору форми та методів імплементації у визначений термін. Рішення є обов'язковими лише для тих, кому вони адресовані, тоді як рекомендації та висновки не мають юридично обов'язкової сили.

Ключовими принципами, що визначають функціонування права ЄС, є принцип верховенства (supremacy) – право ЄС має перевагу над національним правом держав-членів у разі колізії; принцип прямої дії (direct effect) – окремі норми права ЄС можуть безпосередньо породжувати права для приватних осіб, на які вони можуть посилалися в національних судах; та принцип субсидіарності – ЄС діє лише тоді, коли цілі не можуть бути достатньою мірою досягнуті на національному рівні. Ці принципи були сформульовані переважно через практику Суду Європейського Союзу (CJEU), рішення якого відіграли фундаментальну роль у формуванні сучасної архітектури права ЄС, зокрема у справах *Van Gend en Loos* (1963) та *Costa v ENEL* (1964).

Для країн-кандидатів, включно з Україною, розуміння структури та принципів права ЄС є критично важливим, оскільки саме через призму цих категорій відбувається гармонізація національного законодавства з *acquis communautaire*. Українські законотворці мають враховувати не лише текст конкретних директив чи регламентів, а й ширший контекст їх застосування, судову практику Суду ЄС та загальні принципи права Союзу, щоб



забезпечити не формальну, а змістовну відповідність європейським стандартам після вступу до ЄС.

Принцип субсидіарності - правило, за яким ЄС має діяти лише тоді, коли проблему ефективніше вирішувати на європейському, а не на національному, регіональному чи місцевому рівні.



Р

Рада Європейського Союзу – це найвища політична установа та є інститутом, що забезпечує узгодження національних інтересів держав-учасниць із виконанням завдань та досягненням цілей інтеграційного об'єднання, й діє як міжурядова конференція. Постійним місцем засідань Ради є – Брюссель (Бельгія). У квітні, червні та жовтні засідання відбуваються в Люксембурзі. Засідання Ради мають закритий характер, але кожні шість місяців проводяться публічні засідання, або дебати які можуть транслюватись по ЗМІ. Як інститут Євросоюзу, що діє на основі європейського права, Рада складається з міністрів держав-учасниць і зазвичай її називають Радою міністрів. Поряд з Європарламентом, Рада наділена законодавчою та бюджетною владою. Рада Євросоюзу немає постійного складу. В залежності від характеру поставлених проблем, вона скликається у складі міністрів відповідальних за певну сферу, оскільки фактично існує 16 спеціалізованих Рад. Зокрема, рада з загальних питань, сільського господарства, економіки й фінансів, соціальної й трудової політики тощо. До складу кожної спеціалізованої ради входять відповідні профільні міністри, і вона має власний розклад нарад. Окремі ради проводять щомісячні наради, як, наприклад, спеціалізовані ради із загальних питань, зовнішньої політики та сільського господарства тощо. Інші ради збираються на зустрічі три чи чотири рази на рік, зокрема такі, як ради з економіки й фінансів, соціальної політики, з питань транспорту та з питань бюджету. Решта рад збираються на спільні наради в робочому порядку. Це стосується рад із промисловості, енергетики, регіонального розвитку та рибальства. В



окремих випадках дві або три ради проводять спільні наради. Хоча пропозиції Комісії обговорюють у перебігу спеціалізованих рад, погоджені всіма державами-учасницями рішення можуть ухвалювати без обговорення («пункт А» порядку денного) в рамках будь-якої спеціалізованої ради. Це зазвичай застосовується в раді із загальних питань, що до неї входять міністри закордонних справ держав-учасниць. Останні є головними представниками держав-учасниць у Раді.

Регламент ЄС - нормативний акт, який автоматично діє в усіх державах-членах ЄС і не потребує окремого перенесення до національного законодавства.

Розширення ЄС – це процес приєднання нових держав-членів до Європейського Союзу, що передбачає проходження країною-кандидатом послідовних етапів: подання заявки на членство, отримання статусу кандидата, відкриття переговорів про вступ за 35 переговорними розділами, виконання Копенгагенських критеріїв та гармонізацію національного законодавства з *acquis communautaire*.

Історично ЄС пройшов кілька хвиль розширення: від шести країн-засновниць 1957 року до 27 держав-членів сьогодні. Найбільш масштабним було розширення 2004 року, коли одразу 10 країн Центральної та Східної Європи приєдналися до Союзу.

Кожне рішення про розширення ухвалюється одноголосно всіма державами-членами, що робить процес політично чутливим і залежним від консенсусу. Розширення розглядається не лише як технічний правовий процес, а й як інструмент геополітичної стабільності та поширення демократичних цінностей.

Для України, Молдови та Грузії, які отримали статус кандидатів у 2022–2023 роках, розширення є ключовим



зовнішньополітичним пріоритетом, що вимагає системних реформ судової влади, антикорупційної політики та економіки.



С

Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП) – це один із ключових та найбільш стратегічних напрямів діяльності Європейського Союзу, що визначає його єдину геополітичну лінію на міжнародній арені. Вона спрямована на збереження миру, зміцнення міжнародної безпеки, просування міжнародного співробітництва, а також розвиток і консолідацію демократії, верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод у всьому світі. Офіційним початком існування СЗБП вважається Маастрихтський договір 1993 року, у якому вона була закріплена як другий опорний стовп архітектури ЄС, оскільки до цього координація зовнішньої політики мала суто консультативний характер. Згодом концепція зазнала суттєвих трансформацій завдяки Амстердамському договору 1999 року, який запровадив посаду Високого представника з питань СЗБП для надання Союзу єдиного голосу. Особливо важливим став Лісабонський договір 2009 року, який ліквідував стару систему стовпів та створив посаду Високого представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, який одночасно є віцепрезидентом Європейської Комісії, а також заснував Європейську службу зовнішніх справ як фактичне дипломатичне відомство Союзу.

Згідно з установчими договорами, головними орієнтирами цієї політики є захист спільних цінностей, засадничих інтересів, безпеки, незалежності та цілісності ЄС, а також підтримка міжнародного правопорядку відповідно до принципів Статуту ООН. Невіддільною частиною СЗБП є Спільна політика безпеки і



оборони, яка забезпечує Союз оперативною спроможністю, що спирається на цивільні та військові засоби. ЄС розгортає власні місії, зокрема моніторингові, поліцейські чи тренувальні військові місії за межами своїх кордонів для підтримки стабільності, проте ця діяльність не замінює національну оборону держав-членів і поважає зобов'язання тих країн, які бачать свою оборону в рамках НАТО.

На відміну від економічної або митної сфери ЄС, де рішення часто приймаються більшістю голосів, у сфері СЗБП панує суто міждержавний характер та принцип однакості й консенсусу серед усіх держав-членів. Головним органом ухвалення рішень тут є Європейська рада та Рада Європейського Союзу на рівні міністрів закордонних справ. Така специфіка є водночас і силою, і слабкістю СЗБП, адже вона гарантує, що рішення відображають волю абсолютно всіх членів, але інколи суттєво уповільнює реакцію Брюсселя на гострі міжнародні кризи через право вето окремих країн. Тим не менш, СЗБП залишається головним інструментом перетворення ЄС із суто економічного гіганта на вагомий геополітичний гравець.

Спільна сільськогосподарська політика (ССП) (англ. *Common Agricultural Policy, CAP*; у вітчизняній практиці часто – *САП*) – одна з найстаріших, найбільш інтегрованих та фінансово містких систем регулювання в Європейському Союзі. Вона є партнерством між сільським господарством і суспільством, що забезпечує стабільне постачання продовольства, підтримує доходи фермерів і розвиває сільські території.

Запроваджена у 1962 році країнами-засновницями Європейського економічного співтовариства, ССП мала на меті подолати дефіцит продовольства після Другої світової війни.



Традиційно на цю політику витрачалася лівова частка бюджету ЄС (у 1980-х роках – до 70%, на сучасному етапі – близько 30% від загальних видатків союзу).

Згідно з Римським договором та сучасними європейськими стратегіями, основними цілями ССП є:

- Підтримка фермерів: Гарантування стабільного доходу для виробників продовольства, захист їх від різних коливань ринкових цін.
- Продовольча безпека: Забезпечення європейських споживачів якісною, безпечною та доступною їжею.
- Сталий розвиток територій: Збереження життєздатності сільських громад, створення робочих місць та модернізація інфраструктури.

Структура та механізми фінансування

ССП функціонує через два ключові фонди (так звані «два стовпи» політики):

1. Європейський фонд гарантування сільського господарства (EAGF): фінансує прямі виплати фермерам (дотації на гектар землі) та заходи з регулювання сільськогосподарських ринків.
2. Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських територій (EAFRD): спрямований на розвиток інфраструктури громад, екологічні програми, підтримку молодих фермерів та інновації.

Протягом своєї історії ССП зазнавала численних реформ. Якщо на початкових етапах субсидії виплачували за обсяги виробленої продукції (що призвело до перевиробництва), то згодом фінансування «відв'язали» від кількості товару і прив'язали до площі земель та виконання екологічних вимог.



Сучасна модель ССП діє як інструмент Європейського зеленого курсу (*European Green Deal*). Понад 40% усього бюджету аграрної політики спрямовується на кліматичні цілі. Близько 25% прямих виплат зарезервовано під так звані «екосхеми» – добровільні для фермерів, але обов'язкові для держав програми (наприклад, органічне землеробство, точне внесення добрив, збереження біорізноманіття та добробут тварин).

Для України, яка має потужний агропромисловий комплекс і перебуває на шляху євроінтеграції, адаптація до ССП є одним із найскладніших викликів. Вступ України до ЄС потребуватиме глибокої реформації національного законодавства, переходу на суворі екологічні та соціальні стандарти Євросоюзу, а також стане предметом тривалих переговорів щодо обсягів дотацій і квот на європейському ринку.

Спільна торговельна політика – це одна з виключних компетенцій Європейського Союзу, що означає, що держави-члени передали право вести міжнародну торгівлю та укласти угоди на рівень Брюсселя. Європейська Комісія веде переговори від імені всього блоку (усіх 27 країн), що дає ЄС колосальну вагу на світовій арені.

Східне партнерство – це спеціалізована зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, запущена у травні 2009 року в Празі з метою поглиблення відносин із шістьма державами пострадянського простору: Україною, Молдовою, Грузією, Вірменією, Азербайджаном та Білоруссю. Ця ініціатива виникла як відповідь на потребу виокремити східний вимір Європейської політики сусідства в самостійний, більш сфокусований формат співпраці, враховуючи специфічні виклики



та можливості, пов'язані з пострадянською трансформацією цих країн.

Ініціатива Східного партнерства була розроблена спільно Польщею та Швецією і мала на меті стимулювати політичні та економічні реформи у країнах-партнерах через тісніше зближення з правовими та регуляторними стандартами ЄС, не обіцяючи при цьому автоматичної перспективи членства, хоча й не виключаючи її повністю для країн, які географічно та історично належать до Європи. Основними напрямками співпраці в рамках Східного партнерства є демократизація та належне врядування, економічна інтеграція та наближення до політик ЄС, енергетична безпека, а також контакти між людьми, включно з полегшенням візового режиму та академічними обмінами.

Формат Східного партнерства передбачає як двосторонній, так і багатосторонній вимір співпраці. Двосторонній вимір реалізується через індивідуальні угоди з кожною країною – для України, Молдови та Грузії це Угоди про асоціацію з поглибленими зонами вільної торгівлі, тоді як з Вірменією укладена Угода про всеохоплюче та посилене партнерство, а відносини з Азербайджаном та Білоруссю розвиваються в іншому форматі через відмінності в їхніх політичних режимах та зовнішньополітичних орієнтаціях. Багатосторонній вимір включає регулярні саміти Східного партнерства, тематичні платформи співпраці та панелі, які об'єднують представників усіх країн-учасниць для обміну досвідом реформ.

Східне партнерство відіграло значну роль у формуванні проєвропейського курсу України, слугуючи інституційною рамкою для переговорів щодо Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, а також для програм технічної допомоги, скерованих на підтримку реформ у сферах юстиції, боротьби з корупцією та розвитку громадянського



суспільства. Водночас ця ініціатива зазнавала критики за недостатню амбітність щодо перспективи членства, особливо з боку України, Молдови та Грузії, які після 2014 та 2022 років почали демонструвати значно вищий рівень проєвропейських прагнень, ніж це первісно передбачалося форматом Східного партнерства, що зрештою призвело до їхнього отримання статусу кандидатів на вступ до ЄС.



Т

Трилог – неофіційні переговори між Європейським Парламентом, Радою ЄС та Європейською Комісією, покликані швидше узгодити текст законодавчого акта.

Транскордонне співробітництво – це спільні дії сусідніх регіонів, які розділені державними кордонами всередині ЄС або на його зовнішніх межах, спрямовані на вирішення спільних проблем та розвиток потенціалу цих територій.

Це один із наріжних каменів політики згуртування (регіональної політики) ЄС. Співробітництво фінансується переважно через спеціальні програми (наприклад, **Interreg**). Воно охоплює такі сфери, як будівництво спільної інфраструктури, охорона довкілля, спільні культурні та освітні проекти, а також спрощення взаємодії між громадами. Україна вже багато років є активним учасником таких програм ЄС на своїх західних кордонах.



у

Угода про асоціацію – це особливий тип міжнародного договору, який Європейський Союз укладає з третіми країнами для встановлення тісного і довгострокового партнерства, що виходить за межі звичайного торговельного співробітництва. На відміну від угод про партнерство і співпрацю, угода про асоціацію передбачає глибшу політичну й економічну інтеграцію, включно з поступовим наближенням законодавства країни-партнера до права ЄС у широкому спектрі сфер – від торгівлі та енергетики до юстиції, освіти та охорони довкілля.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була підписана у два етапи – політична частина у березні 2014 року та економічна частина у червні 2014 року, а повністю набула чинності 1 вересня 2017 року після ратифікації всіма державами-членами ЄС. Ця угода стала однією з найбільш комплексних і амбітних угод, які ЄС коли-небудь укладав із третьою країною, оскільки вона охоплює понад 2000 сторінок тексту та додатків, що визначають конкретні терміни й механізми адаптації українського законодавства до європейських стандартів у понад 30 секторах економіки та державного управління.

Ключовим елементом Угоди про асоціацію є створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ, або DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area), яка передбачає не лише скасування митних тарифів, а й гармонізацію технічних регламентів, санітарних і фітосанітарних норм, стандартів конкуренції та державних закупівель. Це дозволяє українським товарам отримати доступ до єдиного ринку ЄС за умови відповідності європейським стандартам якості та безпеки.



Угода про асоціацію також передбачає розширену політичну співпрацю у сферах зовнішньої політики та безпеки, боротьби з тероризмом, міграційної політики та юстиції. Вона встановлює інституційну структуру для моніторингу виконання зобов'язань, включно з щорічними самітами Україна-ЄС, засіданнями Ради асоціації, Комітету асоціації та галузевих підкомітетів, які регулярно оцінюють прогрес реформ.

Важливо зазначити, що угода про асоціацію сама по собі не гарантує членства в ЄС – це окремий, хоча й тісно пов'язаний процес. Однак вона є фундаментальним підготовчим етапом, який дозволяє країні-партнеру поступово адаптувати свою економічну та правову систему до європейських стандартів ще до формального початку переговорів про вступ, що суттєво полегшує подальший євроінтеграційний шлях.



Ф

Федералізм європейський – це політична концепція та рух, спрямовані на перетворення Європейського Союзу з міждержавного об'єднання (конфедеративного типу) на повноцінну федеративну державу (так звані «Сполучені Штати Європи»).

Прихильники федералізму виступають за посилення ролі наднаціональних органів (Європарламенту та Єврокомісії), створення спільної європейської армії, єдиного міністерства фінансів та ближчу політичну інтеграцію. Хоча ЄС сьогодні має багато федеративних ознак (наприклад, єдину валюту та спільне правосуддя), він залишається унікальним утворенням (*sui generis*), де держави-члени зберігають свій національний суверенітет.

Фонди згуртування (або Когезійні фонди) – це спеціальні фінансові інструменти в бюджеті ЄС, створені для реалізації регіональної політики союзу. Їхня головна мета – зменшення економічного та соціального розриву між багатими та менш розвиненими регіонами Європи.

Ці фонди фінансують масштабні проєкти в країнах, де валовий національний дохід (ВНД) на душу населення є нижчим за 90% від середнього показника по ЄС. Кошти спрямовуються на розвиток транспортної інфраструктури (будівництво автобанів, залізниць), екологічні ініціативи (очищення води, відновлювана енергетика) та модернізацію систем управління. Історично саме завдяки цим фондам такі країни, як Польща, Португалія, Ірландія чи Іспанія, змогли здійснити потужний економічний ривок після вступу до ЄС.



Х

Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу – це засадничий документ, який кодифікує та закріплює всі особисті, громадянські, політичні, економічні та соціальні права людини, якими користуються громадяни та резиденти ЄС. Хартія була урочисто проголошена у 2000 році, проте обов'язкову юридичну силу вона здобула лише з 1 грудня 2009 року разом із набуттям чинності Лісабонським договором. Документ має таку ж юридичну силу, як і головні установчі договори ЄС. Вона складається з 54 статей, розділених на 6 основних розділів: Гідність, Свобода, Рівність, Солідарність, Громадянство та Правосуддя. Будь-який закон чи рішення інституцій ЄС (а також національні закони країн-членів, що втілюють право ЄС) не мають права суперечити цій Хартії.



Ш

Шенгенська зона (або просто Шенген) – це один із найвизначніших просторів безпеки, свободи та правосуддя у світі, який об'єднує європейські держави, що офіційно скасували прикордонний контроль на своїх спільних (внутрішніх) кордонах. Шенгенська угода усунула паспортні перевірки на дорогах, в аеропортах і портах всередині зони, перетворивши її на єдиний простір для вільного пересування понад 400 мільйонів людей. Назва походить від невеличкого селища Шенген у Люксембурзі, поблизу якого в 1985 році на борту річкового корабля п'ять країн Європейського економічного співтовариства (Франція, ФРН, Бельгія, Нідерланди та Люксембург) підписали початкову угоду. Згодом, у 1999 році, Амстердамським договором шенгенське законодавство було повністю інтегроване в загальне правове поле Європейського Союзу.

Станом на сьогодні Шенгенська зона охоплює більшість країн Європи, проте її межі не повністю збігаються з кордонами ЄС:

- Країни ЄС у Шенгені: Більшість держав-членів Євросоюзу входять до зони. Останніми масштабними етапами розширення стало повноцінне приєднання Хорватії (2023), а також скасування контролю на повітряних та морських кордонах для Болгарії та Румунії (2024).
- Країни поза ЄС у Шенгені: Чотири держави – Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн – не є членами ЄС, але підписали Шенгенську угоду і є частиною безвізового простору.



- Винятки всередині ЄС: Ірландія свідомо зберігає власну зону прикордонного контролю (опт-аут) через спільний простір подорожей з Великою Британією. Кіпр наразі очікує на повне приєднання.

Скасування внутрішніх кордонів вимагало суворого посилення контролю на зовнішніх кордонах Шенгенської зони. Функціонування цього простору забезпечується кількома інструментами:

1. Шенгенська інформаційна система (SIS): Величезна спільна база даних, яка дозволяє поліції та прикордонникам держав-учасниць обмінюватися інформацією про розшукуваних осіб, зниклих безвісти, викрадене майно чи заборони на в'їзд.
2. Агентство Frontex: Координує охорону зовнішніх меж зони, допомагаючи національним прикордонним службам у кризових ситуаціях.
3. Тимчасовий контроль: У разі виникнення серйозних загроз внутрішній безпеці чи громадському порядку (наприклад, міграційні кризи, терористичні загрози чи пандемії) країни-учасниці мають право тимчасово відновлювати паспортний контроль на своїх кордонах на обмежений термін.

Шуман Робер (фр. Robert Schuman; 29 червня 1886, Клаузен, Люксембург – 4 вересня 1963, Скі-Шапель, Франція) – французький державний діяч, двічі прем'єр-міністр Франції, міністр закордонних справ, один із засновників європейської інтеграції. Автор історичної Декларації Шумана 1950 року, що започаткувала процес створення сучасного Європейського Союзу. Шуман народився в родині з прикордонним, франко-німецьким



походженням: його батько був родом з Лотарингії, яка на момент народження сина належала Німецькій імперії. Здобув юридичну освіту в німецьких університетах – Бонні, Мюнхені, Берліні та Страсбурзі. Після повернення Ельзасу-Лотарингії Франції за результатами Першої світової війни Шуман став французьким громадянином і розпочав політичну кар'єру як депутат від цього регіону. Під час Другої світової війни Шуман був заарештований гестапо, однак зумів утекти й приєднався до руху Опору. Цей досвід зміцнив його переконання в необхідності назавжди покласти край франко-німецькій ворожнечі. Після війни Шуман двічі очолював уряд Франції (1947–1948) та обіймав посаду міністра закордонних справ (1948–1952), відігравши ключову роль у формуванні повоєнної зовнішньої політики країни.

9 травня 1950 року Шуман виголосив підготовлену Жаном Моне програмну заяву, що увійшла в історію як Декларація Шумана. Вона пропонувала об'єднати вугільну та сталеливарну промисловість Франції й Німеччини під спільним наднаціональним управлінням, щоб зробити війну між двома країнами неможливою. Ця ініціатива стала основою для створення у 1951 році Європейського співтовариства вугілля і сталі – першої наднаціональної організації в історії Європи.

Завдяки унікальному франко-німецькому походженню та особистому досвіду Шуман виступав символічною постаттю примирення двох націй. Він продовжував підтримувати ідею європейської єдності, зокрема брав участь у розробці проєкту Європейського оборонного співтовариства. У 1958–1960 роках Шуман очолював Європейську парламентську асамблею – попередницю Європейського парламенту.



Робер Шуман увійшов в історію як один із «батьків-засновників» об'єднаної Європи поряд із Жаном Моне, Конрадом Аденауером та Алчіде Де Гаспері. У 2021 році Католицька церква визнала його «служогою Божим», розпочавши процес беатифікації. Його ім'ям названо численні площі, вулиці та інституції в Європі, зокрема станцію метро й квартал європейських установ у Брюсселі.



Я

Ялтинська європейська стратегія (англ. *Yalta European Strategy, YES*) – це найбільший та найвпливовіший в Україні міжнародний щорічний форум, створений у 2004 році для підтримки європейської інтеграції України. До 2014 року форум традиційно проходив на базі Лівадійського палацу в Ялті (Крим), а після анексії півострова Росією був перенесений до Києва (зі збереженням історичної назви). YES є незалежним майданчиком, який об'єднує світових лідерів, європейських політиків, дипломатів, бізнесменів та експертів для обговорення глобальних викликів, безпеки та майбутнього України в родині європейських народів.

Ядро Європейського Союзу (Концепція «ядра» або «твердого ядра»), «Тверде ядро» (нім. *Kerneuropa*, англ. *Core Europe*) – це політична концепція в теорії європейської інтеграції, яка передбачає, що всередині ЄС існує група країн, які прагнуть до набагато глибшої інтеграції, ніж інші члени блоку. Цей термін безпосередньо пов'язаний із моделлю «інтеграції різних швидкостей». Традиційно «ядром» вважають країни-засновниці ЄС (зокрема, франко-німецький тандем) та держави, які одночасно входять і до єврозони, і до Шенгенського простору, і до спільних оборонних ініціатив. Концепція передбачає, що це «ядро» рухається вперед у процесі об'єднання, а решта країн підтягуються до їхнього рівня згодом.



Рекомендована література

1. Вишняков, В. М., & Кайнара, Д. О. (2015). *Економічні наслідки Євроінтеграції окремих країн Східної Європи: монографія* (А. В. Череп, Ред.). Запорізький національний університет.
2. Віднянський, С. В., & Мартинов, А. Ю. (2011). *Об'єднана Європа: від мрії до реальності: історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу* (2-ге вид., доп. і перероб.). КМА.
3. Гайдулін, О. О. (2021). *Інтерпретація в Європейському праві: герменевтико-цивілістичні засади: монографія*. НДІППП ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрНУ.
4. Довгань, В. М. (2007). *Європейський парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: монографія*. КНТ.
5. *Європейський Союз: посібник для журналістів*. (2020). Представництво Європейського Союзу в Україні.
6. Зажигаєв, Б. В., Чумаченко, О. А., & Рожкова, Т. С. та ін. (2013). *Україна в умовах європейської інтеграції та глобалізації світу: монографія*. КиМУ.
7. Зайцев, Ю. (Ред.). (2008). *Рада Європи: 800 мільйонів європейців* (2-ге вид., випр.). Фенікс.
8. Зеленко, В. А., Гупало, О. Г., & Сташишин, А. В. (2019). *Економіка у європейській інтеграції: навч. посіб.* ЛНУ імені Івана Франка.
9. Копійка, В. В., Дорошко, М. С., & Кондратенко, О. Ю. та ін. (2018). *Асоціація як новий формат відносин України з*



Європейським Союзом: політичний, правовий, економічний та інформаційний аспекти: монографія. ВПЦ "Київський університет".

10. Копійка, В., & Шинкаренко, Т. (2001). *Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навчальний посібник*. Ін Юре.
11. Куровська, І. А. (2014). *Шляхи розв'язання проблем гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу як передумова інтеграції України до європейського співтовариства: монографія*. СПД Чалчинська Н. В.
12. Машевський, О. П., Стельмах, С. П., & Пшеничний, Т. Ю. та ін. (Відп. ред.). (2018). *Україна в культурному та політичному просторі Європи (нарис історії): монографія*. ВПЦ "Київський університет".
13. Мідделаар ван, Л. (2018). *Перехід до Європи: як континент став союзом* (О. Панич, Пер.). Дух і літера.
14. Мідделаар ван, Л. (2021). *Нова політика Європи: десять років політичних криз* (О. Панич, Пер.). Дух і Літера.
15. Проді, Р. (2002). *Задум об'єднаної Європи*. К.І.С.
16. Сидорук, Т. (2012). *Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства: монографія*. ПАІС.
17. Шевчук, Д. М., Зайцев, М. О., & Лебедюк, В. М. та ін. (Ред.). (2020). *Україна та цінності Європи: культура, політика, освіта: матеріали Міжнародної наукової конференції, Острогож, 5 червня 2020 року: збірник*. Вид-во НаУОА.

Ресурси

Для опрацювання матеріалів та впорядкування інформації укладачі цього інформаційного довідника використовували ресурси Claude та Gemini.